

Անվտանգության և պաշտպանության ոլորտում նոր զարգացող միջազգային իրավունքը

Խաչատրյան Ն. Ա.

Հայ-Ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի ասպիրանտ (Երևան, ՀՀ)

nare.v.khachatryan@gmail.com

Հանգուցաբառեր՝ միջազգային իրավունք, միջազգային իրավահամակարգ, միջազգային կառույցներ, ՄԱԿ, անվտանգություն և պաշտպանություն:

Новое развивающееся международное право в сфере безопасности и обороны

Хачатрян Н. А.

Аспирант Российско-Армянского (Славянского) университета (Ереван, РА)

nare.v.khachatryan@gmail.com

Аннотация. Данная научная статья посвящена современной международной системе. В рамках представленной темы изучается и разъясняется, как внутринациональные законодательные изменения могут повлиять на международную правовую систему. Важность и значение выбора данной темы обусловлены ситуацией в мире, продолжающимися нарушениями норм международного права, ослаблением международной безопасности и нацелены на представление создания новых правовых механизмов в созданной системе.

Ключевые слова: международное право, международная правовая система, международные структуры, ООН, безопасность и оборона.

Development of international law in the field of security and defense

Khachatryan N. A.

PhD student of Armenian-Russian (Slavonic) University (Yerevan, RA)

nare.v.khachatryan@gmail.com

Abstract. This scientific article is devoted to the contemporary international legal system. Within the scope of the represented subject matter it is being researched and clarified, how the domestic legislative amendments can influence on international legal system. The importance and significance of the choice of the subject is conditioned by the world order, ongoing breaches of the norms of international law, the weakening of international security and is aimed to represent new legislative regulations and the creation of the legal mechanisms in the existing system.

Keywords: international law, international legal system, international organizations, UN, security and defense.

Աշխարհն արմատապես փոխվում է, փոխվում են օրենսդրական կարգավորում պահանջող ոլորտները, առաջ են գալիս և զարգանում այնպիսի ոլորտներ, որոնց մասին դեռ ոչ վաղ անցյալում մարդիկ չէին էլ կարող պատկերացնել և որոնց համապատասխան փոխվում են նաև ներազգային օրենսդրությունները: Այս շրջանառությունից անմասն չի կարող մնալ միջազգային իրավունքը: Գործող միջազգային կարգի շրջանակներում ինքնիշխան պետությունները շարունակում են գերիշխող դեր ունենալ, և ուժն է մնում որոշիչ դերում:

Միջազգային անվտանգության ինստիտուտը իր լիիրավ ամրագրումն է գտել միջազգային հանրային իրավունքի նորմերում և սկզբունքներում: Ի թիվս այլ ստանդարտների, վերջինիս կարելի է համարել մարդու իրավունքի ոլորտում ժամակակից միջազգային իրավունքի հիմնաքարերից մեկը: 21-րդ դարում խաղաղությանն ու անվտանգությանը սպառնացող վտանգները ներառում են ոչ միայն միջազգային պատերազմներն ու հակամարտությունները,

այլև խաղաղ բնակչության դեմ բռնությունները, կազմակերպված հանցագործությունը, ահաբեկչությունը և զանգվածային զենքերը: Դրանք ներառում են նաև աղքատությունը, մահացու վարակիչ հիվանդությունները և շրջակա միջավայրի քայքայումը, քանի որ դրանք կարող են հավասարապես աղետալի լինել: Այս բոլոր սպառնալիքները կարող են հանգեցնել մարդկանց մահվան կամ նվազեցնել նրանց գոյատևման հնարավորությունները մեծ տարածքներում: Դրանք բոլորը կարող են խաթարել պետությունը՝ որպես միջազգային համակարգի հիմնական միավոր:

Ավելին, հեղինակները նշում են, որ «միջազգային անվտանգության» հայեցակարգն իր հերթին ենթադրում է «միջազգային հարաբերությունների այնպիսի վերափոխում, որի դեպքում յուրաքանչյուր պետություն կունենար խաղաղության անձեռնմխելիության երաշխիք կամ առնվազն խաղաղության ցանկացած խախտում»: Միջազգային անվտանգությունը ենթադրում է յուրաքանչյուր պետության՝ անվտանգության

ցանկացած համապատասխան համակարգի դիմելու իրավունք, ինչպես նաև յուրաքանչյուր պետության իրավական պարտավորություն՝ այդպիսի համակարգեր պահպանելու համար: Հեղինակներն ավելացնում են՝ ինչպես Գլխավոր ասամբլեան հայտարարեց. «ազգային և միջազգային անվտանգությունը գնալով փոխկապակցված են դառնում, ինչը, իր հերթին, որոշում է պետությունների կողմից միջազգային անվտանգության նկատմամբ համակողմանի և համագործակցային մոտեցման անհրաժեշտությունը» [1, էջ 111]:

Հեղինակները նշում են, որ «Միջազգային անվտանգության հայեցակարգը ավանդաբար դիտարկվում էր որպես պետական անվտանգության խնդիրներից մեկը: Այնուամենայնիվ, վերջին տարիներին ձևավորվեց լրացուցիչ հայեցակարգ՝ մարդու անվտանգության հայեցակարգը, որն ընդունում է, որ սպառնալիքները կարող են ոչ միայն բխել պետություններից և ոչ պետական դերակատարներից, այլ նաև ուղղված լինել ինչպես պետությունների, այնպես էլ ժողովուրդների անվտանգության դեմ» [2]:

Որքան կարևոր են միջազգային անվտանգության համար զարգացող սպառնալիքները միջազգային իրավական կարգի ապագայի համար: Լոնդոնի Քինգի քոլեջի քաղաքականության ինստիտուտի պրոֆեսոր Նիկ Բաթլերն այս հարցերին անդրադարձել է «Կլիմայի փոփոխության դեմ գործողությունը ինքնապաշտպանություն է և ոչ պարոուիզմ» հոդվածում, որը հրատարակվել է Financial Times-ում 2015 թվականի հոկտեմբերի 20-ին: Վերջինս նշում է, որ 2015-ի հոկտեմբերի կեսերին Փարիզի Ռազմական դպրոցում ռազմական և քաղաքացիական առաջնորդները քննարկեցին կլիմայի փոփոխության ռիսկերը, ինչպես նաև դրա ազդեցությունը պաշտպանական և անվտանգության ոլորտներում՝ Ֆրանսիայի Մենատի և Մենատի համատեղ կազմակերպած սեմինարի ընթացքում: Այս ռիսկերից շատերը քաջ հայտնի էին՝ մի կողմից որոշ շրջաններում անապատացման հնարավորություն, ջրի սակավություն, որը բերեց բերքի նվազեցման և սննդի պակասի, իսկ մյուս կողմից՝ ջրհեղեղների և օդի ջերմաստիճանի հանկարծակի փոփոխությունների հավանականությունը: Մեկ այլ կարևոր խնդիր էր աղտոտման հետևանքով հիվանդությունների և համաճարակների տարածման վտանգը:

2011 թ. Փետրվարի 2-ին ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Պան Գի Մունը Օբսֆորդի համալսարանում անցկացրեց Սիրիլ Ֆոսթերի հիշատակի չորրորդ դասախոսությունը՝ «Մարդկանց և ՄԱԿ-ի պաշտպանությունը 21-րդ դարում» թեմայով: Նա նշել է, որ «Միավորված ազգերի կազմակերպության հիմնադիր հայրերը հասկացել են, որ ինքնիշխանությունը պարտականություններ

է պարտադրում, այն է՝ մարդկանց կարիքները, պատերազմներից և բռնաճնշումներից պաշտպանելն ասպահովելու պարտավորություններ: Երբ այդ պարտավորությունները չեն կատարվում, միջազգային հանրության բարոյական պարտքն է մտածել մարդկանց պաշտպանության համար միջոցներ ձեռնարկելու իր պատասխանատվության կատարման մասին»: [3]

Ինչպես նշում է ՄԱԿ գլխավոր քարտուղար Պան Գի Մունը. «Մարդկանց պաշտպանելու խնդիրը ոչ պարզ է, ոչ էլ հեշտ: Մեզ միշտ չէ, որ հաջողվում է: Բայց մենք պետք է անընդհատ դրական առաջընթաց գրանցենք: Մա մեր անհատական և հավաքական պատասխանատվությունն է: Ինձ պես մարդիկ (որպես գլխավոր քարտուղար) և աշխարհի առաջնորդները բարոյական և քաղաքական պատասխանատվություն են կրում մարդկանց պաշտպանելու համար»: Նա շարունակեց. «Մեր առջև ծառայած մարտահրավերների բնույթը փոխվել է, սակայն միջազգային խաղաղությունն ու անվտանգությունը պահպանելու մեր հիմնական պարտականությունը մնում է նույնը: Դանդաղ, բայց հաստատ, երբեմն փորձության և սխալի միջոցով մենք սովորեցինք օգտագործել այն գործիքները, որոնք Խարտիան մեր տրամադրության տակ է դնում նոր եղանակով՝ հարմարվելով փոփոխվող պայմաններին: Այս էվոլյուցիայի համատեքստում անհրաժեշտություն առաջացավ ասպահովել մարդկանց պաշտպանության հայեցակարգի գործնական իրականացումը»: «Անկասկած, - ընդունեց գլխավոր քարտուղարը, ՄԱԿ-ը պետք է ավելի արդյունավետ կատարի պաշտպանելու իր պարտականությունը ... Պաշտպանության լավագույն ձևը կանխարգելիչ միջոցներն են: Կանխարգելիչ միջոցառումները փրկում են կյանքեր, ինչպես նաև ռեսուրսներ» [4]: ՄԱԿ-ը, նրա խոսքով, «ընդունում է, որ մարդկանց պաշտպանությունը առանցքային է նրա նպատակների և սկզբունքների համար»:

Միավորված ազգերի կազմակերպությունը հանրային կարգի համապարփակ համակարգ է: Չնայած որոշումներ կայացնելու բազմակողմանի մեխանիզմի թուլություններին, այն բխում է այն բանից, որ Կազմակերպությունը ուժի մենաշնորհ ունի, ինչպես նաև կրում է խաղաղության խախտման, խաղաղության սպառնալիքների հետ կապված հարկադրանքի միջոցների ընդունման հիմնական պատասխանատվությունը: ազրեսիայի գործողություններ: Առանձին անդամ պետություններ ունեն անհատական կամ կոլեկտիվ ինքնապաշտպանության բացառիկ իրավունք: Տարածաշրջանային կազմակերպությունների դեպքում Անվտանգության խորհուրդը, որոշակի պայմաններով, լիազորում է համապատասխան կազմակերպություններին կատարողական գործողություններ կատարելու իրավասությունը:

Հարկադիր միջոցները կարող են ներառել պետության դեմ համայնքի անունից ուժի կիրառում: Մինևույն ժամանակ, խաղաղապահ գործողությունների թույլտվության պրակտիկան զարգացել է այն պայմանով, որ այն պետությունը, որի տարածքում նախատեսվում է իրականացնել նման գործողություն, տալիս է իր համաձայնությունը: Վերջին ժամանաշրջանում, երբեմն տեղի է ունենում մի կողմից խաղաղապահ գործունեությանն առնչվող գործառնությունների և մյուս կողմից հարկադրանքի միջոցների շփոթում, որոնք հանգեցրել են աղետալի արդյունքների [5, էջ706]:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը գտնում ենք, որ միջազգային իրավունքը պետք է փոխակերպի միջազգային անվտանգության և պաշտպանության օրենքի: Անվտանգության և պաշտպանության նոր միջազգային օրենքի հիմքերն արդեն դրված են: Դրանք ներառում են.

1. Անվտանգության խորհրդի մանդատը՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրության 7-րդ գլխի համաձայն. Անվտանգության խորհուրդը պետք է դառնա համաշխարհային գործադիր մարմին:

2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի լիազորությունները՝ Կանոնադրության 99-րդ հոդվածի համաձայն. Գլխավոր քարտուղարը պետք է ավելի նախաձեռնող լինի Անվտանգության խորհրդին, այդ թվում՝ իրավական բնույթի, դիմումներ ներկայացնելով՝ Կանոնադրության 99-րդ հոդվածի համաձայն:

3. ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի մանդատը՝ ներկայացնել առաջարկություններ՝ զուգորդված սովորական միջազգային իրավունքի մշակման գործընթացի հետ. որը լայն կոնսենսուսի հիման վրա կարող է վերածվել սովորական միջազգային իրավունքի նորմերի:

4. Արդարադատության միջազգային դատարանի մեկնաբանող գործառնությունները՝ պարզաբանելով օրենքի դերը ժամանակակից հասարակության պայմաններին հարմարվելու հարցում. Մարդու և նրա շրջակա միջավայրի անվտանգությունն ու պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով համագործակցության վերաբերյալ պետությունների պարտավորությունները:

Բացի այդ, կան պայմաններ հետևյալ ոլորտներում գործունեության իրականացման համար, դրանք են.

1. ՄԱԿ-ի գործակալությունների ղեկավարների կողմից հրապարակված անվտանգության հայտարարությունները,

2. ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի կողմից հրապարակված պաշտպանության մասին ահազանգերը,

3. Տարածաշրջանային կազմակերպությունների կողմից ձեռնարկված:

Ի՞նչ ուղղությամբ միջազգային հանրությունը կզնա դեպի միջազգային իրավունքի այս վերահիմաստավորումը՝ անվտանգության և մարդու պաշտպանության նոր մարտահրավերներին դիմակայելու համար: Որպես առաջին քայլ՝ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդը կարող է հրատապ բանավեճ անցկացնել՝ անվտանգության և պաշտպանության նոր միջազգային օրենքի անհրաժեշտության վերաբերյալ: Անվտանգության խորհրդի անդամը կարող է ներկայացնել հայեցակարգային փաստաթուղթ և նման բանավեճ անցկացնելու նախաձեռնություն ցուցաբերել: Բացի այդ շատ կարևոր են համարում, օրեցօր զարգացող նոր իրավական համակարգերին զուգահեռ, նոր միջազգային կառույցների ստեղծումը: Վերջիններս կքայլեն ժամանակին զուգընթաց և դրանց արդյունավետությունը կլինի շատ ավելի բարձր:

Օգտագործված գրականության ցանկ

Օրենքներ և այլ իրավական ակտեր

1. **Bruno Simma and others**, eds., **The Charter of the United Nations: A Commentary**, vol. I., 3d ed. (Oxford, Oxford University Press, 2012).
2. **Butler, Nick** “Action on climate change is self-defence not altruism”, *Financial Times*, 20 October 2015.
3. **Rees, Martin** “Scientists and politicians alike must rally to protect life on Earth”, *Financial Times*, 5 September 2015.
4. **Ban Ki-moon**, Secretary-General of the United Nations, “Human protection and the 21st century United Nations”, *Cyril Foster Lecture at Oxford University, Oxford, United Kingdom*, 2 February 2011. С публикацией можно ознакомиться на веб-сайте: http://www.un.org/sg/selected-speeches/statement_full.asp?statID=1064
5. **Brownlie, Ian** *Principles of Public International Law*, 6th ed. (Oxford, Oxford University Press, 2003).

Сдана/Հանձնվել է՝ 15.07.2021
Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 20.07.2021
Принята/Ընդունվել է՝ 23.07.2021